

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ

УКРАЇНСЬКА МОВА

ТИПОВА ОСВІТНЯ ПРОГРАМА

для закладів загальної середньої освіти
з навчанням мовами національних меншин
(молдовською, румунською, угорською)

3 – 4 класи

Київ – 2019

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1. МЕТА ПОЧАТКОВОГО КУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ

У загальноосвітніх навчальних закладах з мовами навчання національних меншин українська мова як державна викладається як окремий предмет з першого класу. Статус української мови передбачає вільне володіння нею усіма громадянами, що проживають в Україні. Вона є обов'язковим компонентом змісту освіти національних меншин.

Головна мета навчання української мови полягає у формуванні в учнів певного рівня комунікативної компетентності, що забезпечується лінгвістичним, мовленнєвим і соціокультурним досвідом, узгодженим з віковими можливостями та інтересами молодших школярів; розвитку особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; готовності і здатності спілкуватися українською мовою в особистому і суспільному житті задля особистих потреб, у міжкультурному діалозі; збагаченні емоційно-чуттєвого досвіду, розвитку мовленнєво-творчих здібностей.

Початковий етап навчання української мови як другої, неспорідненої надзвичайно важливий. Саме в цей період закладаються психолінгвістичні основи україномовної комунікативної компетентності, *необхідні й достатні* для її розвитку й удосконалення на наступних етапах навчання. Формування комунікативної компетентності передбачає розвиток і ефективне використання усіх видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання і письма у межах сфер і тем, визначених навчальною програмою. Крім того, відбувається розвиток і соціалізація особистості учнів, адаптація їх до життя в українському соціумі, формування національної самосвідомості, патріотичне й морально-етичне виховання, а також розвиток почуття толерантності до інших народів та їх культур.

У початковій школі важливо зацікавити учнів вивченням української мови, викликати позитивне ставлення до предмета, розкрити необхідність і значущість володіння державною мовою як засобом міжнаціонального спілкування, передумовою життєвого успіху, гарантією реалізації своїх прав і свобод, успішного самоутвердження в українському суспільстві.

2. ЗАВДАННЯ ПОЧАТКОВОГО КУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ

Програму розроблено на основі Державного стандарту початкової загальної освіти (мовно-літературна освітня галузь) (2018 р.) і згідно положень «Концепції Нової української школи» (2016 р.).

Початковий курс української мови як державної у закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин передбачає поділ на два цикли – 1–2 класи і 3–4 класи, що враховують вікові особливості розвитку та потреб дітей і дають можливість забезпечити подолання розбіжностей у їхніх досягненнях, зумовлених готовністю до здобуття освіти. На кінець 2-го класу учні досягають рівня Pre A1, а на кінець 4-го класу – рівня A1. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності та узгоджуються із «Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання».

Нові концептуальні засади, на яких базується програма з української мови як державної, передбачають переорієнтацію діяльності вчителя, учнів, усього освітнього процесу з опанування знань на формування компетентностей.

Прикметною рисою початкового курсу української мови як державної у школах з мовами навчання національних меншин є практична спрямованість його на розвиток

ключових і предметних компетентностей, що в подальшому сприятимуть успішній соціалізації учнів, формуванню вмінь самостійно опанувати знання, розвиватися й удосконалюватися упродовж життя.

Досягнення окресленої мети початкового навчання української мови як державної передбачає розв'язання низки *завдань*:

- ✓ розвиток позитивної мотивації до опанування української мови;
- ✓ забезпечення комунікативно-психологічної адаптації молодших школярів до нового мовного світу з метою подолання психологічних бар'єрів у подальшому використанні української мови як засобу спілкування;
- ✓ формування умінь і навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності;
- ✓ пропедевтика знань про найважливіші мовні одиниці, необхідні й достатні для формування мовленнєвих умінь та навичок;
- ✓ формування й збагачення лексичного запасу учнів, засвоєння норм української літературної мови (лексичних, граматичних, орфоепічних, орфографічних);
- ✓ урахування досвіду, набутого під час опанування рідної мови, адекватне використання його як інструментарію для усвідомленого оволодіння українською мовою;
- ✓ формування вмінь ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування; обирати й реалізовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб;
- ✓ формування вмінь працювати з різними видами та джерелами інформації;
- ✓ опанування соціокультурної інформації, культурно-ціннісних понять та уявлень, вербальних і невербальних засобів комунікації;
- ✓ розвиток особистості дитини, її мовленнєвих здібностей, уваги, мислення, пам'яті та уяви;
- ✓ розвиток загальнонавчальних умінь і навичок (навчально-організаційних, загально мовленнєвих, загальнопізнавальних, контрольних-оцінних).

3. ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ПРОГРАМИ

Узгоджуючи вихідні положення програми із «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання», які в Європейському освітньому просторі є загальноприйнятим орієнтиром для розробки планів, програм, іспитів тощо, вважаємо за необхідне зазначити, що нині комунікативна компетентність розглядається як така, що складається з лінгвістичного (мовного), соціолінгвістичного, прагматичного компонентів та реалізується у процесі виконання різних видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письма).

Ураховуючи зазначене, а також мету і завдання початкового курсу української мови як державної та природу потреб учнів – представників національних меншин, контексту, в якому вони живуть і навчаються, нами виділено такі *змістові лінії*: мовленнєва, мовна, соціокультурна, діяльнісна¹. Їх змістове наповнення дає можливість для формування певного рівня україномовної комунікативної компетентності здобувачів освіти, розвитку їх як цілісних особистостей, здатних до самоідентифікації, самоусвідомлення шляхом збагачення досвіду, розуміння відмінностей між мовами та культурами, толерантних у міжкультурних взаємовідносинах.

Пріоритетною змістовою лінією є мовленнєва. Водночас мовна, соціокультурна і діяльнісна змістові лінії націлені на забезпечення мовленнєвої. Усі змістові лінії є

¹ Діяльнісна змістова лінія представляє певні комунікативні стратегії, що використовуються у процесі реалізації усіх видів мовленнєвої діяльності.

взаємозалежними, взаємопов'язаними та спрямовані на формування ключових та предметних компетентностей.

Змістові лінії реалізуються через такі інтегровані курси і навчальні предмети:

1 клас – інтегрований курс «Усний курс»;

2 клас – інтегрований курс «Навчання грамоти»;

3 клас – інтегрований курс «Українська мова» (Мовленнєва діяльність. Відомості з мови й правопису);

4 клас – навчальні предмети «Українська мова», «Літературне читання» або інтегрований курс цих навчальних предметів.

Змістове наповнення початкового курсу української мови та очікувані результати навчання здобувачів освіти є релевантними для застосування у закладах загальної середньої освіти з молдовською, румунською, угорською мовами навчання. Зазначені мови, хоч і належать до різних мовних груп, проте є неспорідненими по відношенню до української. Цей факт свідчить, що учні закладів загальної середньої освіти знаходяться в приблизно однакових стартових умовах щодо оволодіння українською мовою.

Згідно із Законом України «Про освіту», на основі Державного стандарту й Типової освітньої програми заклади освіти, наукові установи та інші суб'єкти освітньої діяльності можуть розробляти освітні програми – єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів, індивідуальних проектів, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання. Освітні програми можуть відрізнятися від Типової освітньої програми послідовністю викладання навчального матеріалу, обсягом його вивчення, наявністю додаткових компонентів змісту (мінімізацією мовного матеріалу, що є спільним / тотожним або ж деталізацією відмінного / відсутнього мовного матеріалу в одній з мовних систем), використанням оригінальних форм, методів і засобів навчання.

Розподіл навчальних годин за темами, розділами, вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у програмі.

4. ФУНКЦІЇ ПОЧАТКОВОГО КУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ

У процесі опанування української мови учнями шкіл з навчанням мовами національних меншин комплексно реалізуються *освітня, виховна і розвивальна функції* змісту предмета. Зазначені функції реалізуються одночасно, у комплексі

Освітня функція спрямована на:

- усвідомлення учнями значення української мови як засобу спілкування представників різних національностей у нашій країні та необхідності володіння державною мовою як життєвої потреби кожного громадянина України;
- ознайомлення зі знаннями про культуру, історію, реалії матеріального та духовного життя українського народу; долучення учнів до діалогу культур;
- усвідомлення значень мовних явищ, іншої системи понять, за допомогою якої сприймається дійсність;
- порівняння мовних явищ рідної й української мови для усвідомлення їх суті та ефективного опанування;
- формування вмінь використовувати різноманітні стратегії для задоволення власних комунікативних намірів (працювати з підручником, словником, довідковою літературою, мультимедійними засобами тощо).

Виховна функція сприяє:

- формуванню в учнів позитивного ставлення до української мови як засобу міжнаціонального спілкування, поваги до народу – носія цієї мови, толерантного ставлення до його культури, звичаїв, способу життя;
 - розумінню важливості оволодіння державною мовою і потреби користуватися нею як засобом спілкування;
 - вихованню громадянина України, який шанує державу, толерантно ставиться до мов і культур інших національних спільнот, що живуть в Україні;
 - розвитку культури спілкування, прийнятої в сучасному цивілізованому суспільстві.
- Розвивальна функція сприяє:*
- розвитку в учнів мовленнєвих, інтелектуальних і пізнавальних здібностей;
 - готовності брати участь у спілкуванні українською мовою;
 - потреби в подальшому самовдосконаленні вмінь спілкуватися українською мовою;
 - здатності переносити набуті знання й уміння в нові ситуації.

5. КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОЧАТКОВОГО КУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ

Провідним засобом реалізації мети початкового курсу української мови у школах з викладанням мовами національних меншин є компетентісний підхід до організації навчання.

Ключові компетентності	Компоненти
1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами.	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – сприймати, розуміти, аналізувати інформацію українською мовою; – ставити запитання й відповідати на них, коректно вести діалог; – продукувати усні повідомлення; – створювати письмові висловлювання; – використовувати різні види читання; – використовувати українознавчий компонент у всіх видах мовленнєвої діяльності; – толерантно спілкуватися в полікультурному, поліетнічному середовищі. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – гордість за Україну, її мову та культуру; – готовність використовувати українську мову як засіб пізнання світу, культури, засіб міжнаціонального спілкування; – бажання популяризувати Україну, її досягнення у сфері науки, культури; – готовність до міжкультурного діалогу; – сприйняття спілкування як цінності, усвідомлення його значення в житті людини.
2. Спілкування іноземними мовами.	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – читати й розуміти зміст текстів іноземною мовою за умови вивчення відповідної мови у школі;

	<ul style="list-style-type: none"> – зіставляти оригінальні тексти з перекладами українською мовою (з урахуванням рівня володіння іноземною мовою); – продукувати усні й письмові висловлювання іноземною мовою, які популяризують Україну та її досягнення. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – усвідомлення необхідності вивчення кількох мов з метою розширення інформаційного поля; доручення до різних культур; – готовність до толерантного міжнаціонального спілкування; – відкритість до пізнання різних культур.
3. Математична компетентність.	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – встановлювати причиново-наслідкові зв'язки; – логічно обґрунтовувати висловлену думку; – структурувати інформацію, групувати матеріал за певною ознакою; – складати плани до текстів; – представляти інформацію у різних формах (текст, таблиця, схема); – працювати за алгоритмом. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – прагнення до точного і логічного представлення інформації; – усвідомлення залежності ефективності дій від поставленої мети і чіткого планування; – готовність до пошуку різноманітних способів розв'язання комунікативних і навчальних завдань.
4. Основні компетентності у природничих науках і технологіях.	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – уміння описувати українською мовою природні явища, технології; – аналізувати й оцінювати діяльність людини та її вплив на навколишнє середовище; – ставити запитання до об'єктів спостереження, відшукувати причини явищ. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – інтерес до природи та почуття відповідальності за її збереження; – усвідомлення важливості дослідницької діяльності для вирішення суспільно значущих завдань; – розуміння глобальності екологічних проблем і прагнення долучитися до їх розв'язання.
5. Інформаційно-цифрова компетентність.	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – вивчати українську мову з використанням спеціальних програмних пристроїв; – спілкуватися українською мовою з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; – використовувати інформаційно-цифрові засоби для ефективного отримання й передачі інформації; – здобувати потрібну інформацію з різних джерел, як з паперових, так і з електронних носіїв;

	<ul style="list-style-type: none"> – ефективно використовувати здобуту інформацію відповідно до поставленої мети і завдань; – створювати інформаційні об’єкти українською мовою. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – задоволення пізнавальних інтересів у сучасному інформаційному просторі; – готовність дотримуватися правил спілкування у сучасному інформаційному просторі, авторських прав та мережевого етикету; – критичне осмислення інформації, отриманої з різних джерел; – інтерес до нових інформаційних технологій.
<p>6. Уміння вчитися упродовж життя.</p>	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – визначати комунікативні потреби та цілі у процесі вивчення української мови; – використовувати ефективні навчальні стратегії для вивчення української мови відповідно до власного стилю навчання; – самостійно працювати з підручником та іншими джерелами інформації; – планувати й організовувати власну навчальну діяльність; – адекватно оцінювати власні навчальні досягнення. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – прагнення до отримання нових знань упродовж усього життя; – подолання власних мовних бар’єрів, готовність до спілкування українською мовою; – відповідальність за результати навчально-пізнавальної діяльності; – внутрішня мотивація та впевненість в успіху, наполегливість.
<p>7. Ініціативність та підприємливість.</p>	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ініціювати усну, писемну, зокрема онлайн взаємодію українською мовою для розв’язання конкретної життєвої проблеми; – представляти власні ідеї та ініціативи, доцільно використовуючи вербальні і невербальні ресурси; – використовувати різноманітні комунікативні стратегії, адекватні поставленій меті та ситуації; – активно й ефективно працювати в команді, керуючись принципами співробітництва; – прогнозувати результати своєї діяльності. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – готовність брати на себе відповідальність, ставлення до викликів як до нових можливостей; – усвідомлення важливості комунікативних умінь для досягнення поставлених цілей.
<p>8. Соціальна та громадянська компетентності.</p>	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – визначати власне місце і роль в оточуючому світі, сім’ї, державі; – формулювати власну позицію, аргументовано і грамотно вести діалог українською мовою; – співпрацювати з іншими на результат, спілкуючись українською

	<p>мовою;</p> <ul style="list-style-type: none"> – розв’язувати конфлікти у комунікативних ситуаціях засобами української мови; – переконувати, аргументувати, досягати взаєморозуміння у ситуаціях міжкультурного спілкування. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – толерантність у спілкуванні з іншими; – усвідомлення необхідності володіння українською мовою для успішної соціалізації; – повага до закону і правових норм, зокрема до українського та європейського законодавства у мовній сфері.
<p>9. Обізнаність та самовираження у сфері культури.</p>	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – послуговуватися українською мовою як засобом пізнання національної і світової культури та засобом культурного самовираження; – дотримуватися норм мовленнєвого етикету; – висловлювати українською мовою почуття, переживання, судження щодо творів мистецтва, ділитися враженнями про них – порівнювати та оцінювати твори мистецтва та культурні традиції різних народів. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – усвідомлення цінності культури для людини і суспільства; – інтерес до творів мистецтва; – потреба у читанні як джерелі отримання естетичного задоволення й емоційної рефлексії; – відкритість до міжкультурної комунікації, повага до багатства і розмаїття культур.
<p>10. Екологічна грамотність і здорове життя.</p>	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – сприймати і розуміти інформацію екологічної тематики, правильно оцінювати її, використовувати в конкретній ситуації; – оцінювати вплив своїх дій на навколишнє середовище; – дотримуватися здорового способу життя (правил особистої гігієни, режиму дня, раціону харчування, комфортного фізичного навантаження), пропагувати здоровий спосіб життя засобами української мови. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – усвідомлення цілісності світу, його взаємозв’язків для розуміння перспектив розвитку людства; – готовність берегти природні ресурси для життя нинішнього і майбутніх поколінь; – готовність висловлюватись українською мовою щодо питань, пов’язаних зі збереженням навколишнього середовища; – відповідальне ставлення до власного здоров’я і безпеки.

Здатність учнів спілкуватися українською мовою забезпечується формуванням у них україномовної комунікативної компетентності, яка охоплює *мовну, мовленнєву* та

соціокультурну, а також загальнонавчальний та життєвий досвід, мотиви й цінності (власні, свого та українського народів).

6. ІНТЕГРОВАНІ ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ТА ОРІЄНТОВНІ СПОСОБИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Змістова лінія *«Екологічна безпека та сталий розвиток»* спрямована на формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.

Засобами української мови учнів орієнтують на:

- сприймання природи як цілісної еко-системи;
- взаємозв'язок людини й навколишнього середовища та її залежність від природних ресурсів;
- готовність обговорювати питання щодо збереження навколишнього середовища на рівні свого регіону, держави та на глобальному рівні.

Реалізація змістової лінії *«Громадянська відповідальність»* націлена на формування відповідальних членів громади і суспільства, які мають уявлення про принципи і механізми їх функціонування.

Засобами української мови учнів орієнтують на вміння:

- висловлювати власну громадянську позицію та свої погляди щодо різноманітних соціальних проблем як у власній країні, так і у світовому просторі;
- висловлюватися щодо питань, які пов'язані з їхньою роллю і місцем у сучасному мультилінгвальному й полікультурному середовищі, аргументувати власні погляди конкретними прикладами із життя світової спільноти.

Коло питань, що належать до змістової лінії *«Здоров'я та безпека»*, мають на меті виховувати учнів як духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінних членів суспільства, здатних дотримуватися здорового способу життя і створювати безпечне життєве середовище.

Засобами української мови учнів орієнтують на:

- уміння висловлюватися щодо питань здоров'я людини;
- усвідомлення впливу шкідливих звичок на здоров'я людини;
- дотримання правил дорожнього руху, правил поведінки на воді та в інших потенційно небезпечних місцях.

Змістова лінія *«Підприємливість та фінансова грамотність»* спрямована на розвиток розуміння учнями практичних аспектів фінансових питань.

Засобами української мови учнів орієнтують на вміння:

- обговорювати окремі питання економічної та господарської діяльності на рівні сім'ї, класу, іншої спільноти;
- розповідати про перспективи свого професійного вибору;
- пояснювати особливості ощадливості та грамотного розподілу фінансів.

7. СФЕРИ І ТЕМАТИКА МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У навчанні української мови у закладах загальної середньої освіти з викладанням мовами національних меншин повинні бути однаково представлені всі види мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння (діалогічне й монологічне мовлення), читання (вголос і мовчки), письмо.

Розвиток умінь з усіх видів мовленнєвої діяльності, формування, розширення й активізація словникового запасу учнів здійснюється відповідно до тем, які презентують такі сфери спілкування як *особистісна, освітня, соціально-побутова та світ природи*. Вони представлені відповідними темами та підтемами, що охоплюють усі аспекти матеріального і духовного життя як рідного народу учнів, так і українського, а саме:

- *особистісна* (Хто я? Знайомство. Ввічливість. Родина. Друзі. Мої іграшки. Розваги. Ігри. Людина. Частина тіла. Гігієна. Емоції);
- *освітня* (Школа. Клас. Навчання. Навчальне приладдя. Малювання. Кольори. Лічба (*в межах 10*). Бібліотека. Спорт);
- *соціально-побутова* (Мій рідний край. Україна – рідний край. Державні символи. Київ – столиця України. Транспорт. Подорожі. Екскурсії. Місто. Село. Дім. Квартира. Меблі. Предмети побуту. Допомога вдома. Посуд, їжа. Одяг. Взуття. Магазины. Кав'ярня. Ляльковий театр. Грошова одиниця. Професії. Свята, звичаї, обряди рідного та українського народів. Видатні особистості);
- *світ природи* (Пори року. Місяці. Погода. Доба. Дні тижня. Рослинний і тваринний світ).

3 КЛАС

УКРАЇНСЬКА МОВА

МОВЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ. ВІДОМОСТІ З МОВИ Й ПРАВОПИСУ

(210 год., 6 год. на тиждень. Резерв часу – 5 год.)

Очікувані результати навчання здобувачів освіти ¹	Зміст навчання
Мовленнєва змістова лінія	
<p><i>слухає – розуміє</i> українське мовлення; <i>розпізнає</i> в мовленнєвому потоці засвоєні слова, елементарні фрази, що належать до сфер найближчих пріоритетів; <i>розуміє</i> зміст повідомлення, висловленого в повільному темпі, чітко артикульованого, з паузами для полегшеного сприймання; <i>розрізняє</i> сприйняті на слух речення, у яких є повідомлення, запитання, спонукання до дії; адекватно <i>реагує</i> на усні репліки співрозмовника; <i>співвідносить</i> сприйняті на слух словосполучення, речення з предметом, малюнком, дією, ознакою, напрямом руху, місцем, кількістю;</p>	<p>Аудіювання</p> <p>Слухання – розуміння українського мовлення, розпізнавання у мовленнєвому потоці засвоєних слів, фраз.</p>
<p><i>розуміє</i> чітко сформульовані й висловлені в повільному темпі короткі прості вказівки, інструкції вчителя, пов'язані з навчальною діяльністю, ігровими завданнями; <i>виконує</i> їх;</p>	

¹За основу очікуваних результатів опанування змісту мовленнєвої, соціокультурної і діяльнісної ліній взято дескриптори «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання». Окремі з них розділено на складники з метою безперервного контролю та / або контролю в кінці циклу.

<p><i>розуміє</i> зміст текстів сприйнятих на слух з різних джерел і <i>виконує</i> відповідні тестові завдання; <i>виокремлює</i> основну інформацію з аудіозаписів, коротких відеороликів;</p>	
<p><i>добирає</i> тон, <i>регулює</i> силу голосу, темп мовлення відповідно до ситуації спілкування; <i>відповідає</i> на прості запитання за змістом прослуханого (<i>хто? що? де? коли? як?</i>); <i>відтворює</i> по ролях (з учнями або вчителем) сприйнятий діалог; <i>ставить</i> прості запитання, що стосуються сфери невідкладних особистих потреб; <i>самостійно формулює</i> репліки (запитання) до співрозмовника за змістом попередньо підготовленої короткої бесіди на добре знайому тему; <i>ініціює</i> або <i>вступає</i> в діалог на теми, які викликають зацікавлення; <i>бере участь</i> у діалозі: <i>вживає</i> прості фрази для початку, підтримання / ведення та завершення діалогу;</p> <p><i>розповідає</i> чітко, правильно (без перекручень слів), з належною силою голосу, змістовно, орієнтуючись на слухача (слухачів); <i>проговорює</i> услід за вчителем зразок зв'язного висловлення (обсягом 2-3 речення) зі збереженням його змісту та інтонаційних особливостей; правильно <i>інтонує</i> речення, різні за метою висловлювання та інтонацією; <i>переказує</i> текст з опорою на малюнки, ключові фрази, запитання, план; <i>розповідає</i>, про що йдеться в тексті; <i>ділиться</i> враженнями від почутого / прочитаного; <i>використовує</i> прості речення та вирази для висловлення власного ставлення до прочитаного: хороший / поганий вчинок, хто сподобався / не сподобався в творі, які епізоди найбільше запам'яталися, вразили; <i>продукує</i> тексти-розповіді за серією малюнків, сюжетним малюнком і опорними словами, сюжетним малюнком і планом;</p> <p><i>бере участь</i> у колективному складанні текстів-описів;</p>	<p>Говоріння</p> <p><i>Діалогічне мовлення</i> Культура діалогічного мовлення.</p> <p>Створення діалогів у зв'язку з ситуаціями, що стосуються сфер спілкування, визначених програмою.</p> <p>Практичне оволодіння уміннями діалогічного мовлення.</p> <p><i>Монологічне мовлення</i> Монолог. Культура монологу</p> <p>Переказування прослуханого / прочитаного тексту чи його уривка.</p> <p>Формування рефлексивного досвіду.</p> <p>Складання (з допомогою вчителя) текстів-розповідей за серією малюнків, сюжетним малюнком і опорними словами, сюжетним малюнком і планом</p> <p>Складання текстів-описів малюнка (предмета) за планом і опорними</p>

<p><i>самостійно</i> будує коротке висловлення за наведеним початком, малюнком (ілюстрацією, серією малюнків), на основі прослуханого / прочитаного тексту або випадку з життя;</p> <p><i>продукує</i> короткі, переважно згорнуті, підготовлені висловлювання на добре знайому тему;</p> <p><i>розповідає</i> про себе, свій клас, школу, дім (квартиру), власні вподобання;</p> <p><i>використовує</i> прості речення та вирази для опису місця, де живе, навчається, і людей, яких знає;</p>	<p>словами.</p> <p>Створення усних монологічних висловлень</p>
<p><i>читає</i> чітко в належному темпі, не надто гучно і не надто тихо, цілими словами; правильно (без перекручень) <i>вимовляє</i> слова та <i>дотримується</i> наголосу (окремі багатоскладові слова – поскладово); <i>розуміє</i> і <i>пояснює</i> значення більшості слів та зміст прочитаного;</p> <p><i>читає</i> короткі прості тексти художні і навчального характеру, спираючись на знайомі слова, фрази; за потреби <i>перечитує</i>;</p> <p><i>читає</i> й <i>розуміє</i> прості інструкції, правила гри, розклади, пам'ятки тощо;</p> <p><i>виділяє</i> в структурі тексту заголовки;</p> <p><i>пояснює</i> зв'язок заголовка та ілюстрацій зі змістом твору (у прозорих випадках);</p> <p><i>розуміє</i> фактичний зміст прочитаного (невеликі за обсягом і нескладні тексти): <i>пояснює</i>, яка подія відбулася, <i>називає</i> персонажів твору, <i>ставить</i> запитання за змістом прочитаного і <i>відповідає</i> на них; <i>уточнює</i> завдання тощо;</p> <p><i>пояснює</i>, якими словами в тексті автор описує характер героя, його зовнішність, передає красу природи і т. ін.(з допомогою вчителя);</p> <p><i>читає</i> мовчки очима (без артикулювання);</p> <p>швидко <i>переглядає</i> текст, щоб знайти потрібне слово, абзац, діалог тощо;</p> <p>виразно <i>читає</i>, дотримуючись потрібних інтонацій, пауз, логічних наголосів;</p> <p>правильно <i>інтонує</i> тексти з діалогом;</p> <p><i>читає</i> і <i>називає</i> нескладні за змістом і формою фольклорні та літературні тексти (загадка, лічилка, казка, вірш, оповідання);</p>	<p>Читання</p> <p>Розвиток умінь читати вголос.</p> <p>Розвиток умінь правильно читати тексти художні, навчального (вправи, завдання, таблиці, схеми) або інформативного характеру (інструкції, розклади).</p> <p>Розвиток умінь розуміти прочитане.</p> <p>Розвиток умінь читати мовчки.</p> <p>Читання прозових і віршованих текстів із попередньою колективною розміткою логічних пауз та пауз у кінці речень (рядків віршів). Читання текстів з діалогом.</p> <p>Сприймання і практичне розрізнення художніх текстів.</p>

<p><i>орієнтується</i> на сторінці підручника, <i>розрізняє</i> рубрикації, тексти, вправи, завдання тощо;</p>	<p>Розпізнавання на сторінці підручника рубрикацій, текстів, вправ, завдань, схем, таблиць, словника тощо.</p>
	<p>Письмо</p>
<p><i>називає</i> і розбірливо <i>пише</i> всі рукописні малі й великі літери українського алфавіту; <i>дотримується</i> належного нахилу букв, їх каліграфічного написання, правильності з'єднань літер;</p> <p><i>розрізняє</i> друковане і рукописне письмо;</p> <p><i>списує</i> слова і речення з друкованого і рукописного тексту;</p> <p><i>пише</i> під диктування слова, прості фрази, короткі речення;</p> <p><i>веде</i> зошит охайно, акуратно <i>оформляє</i> записи, <i>робить</i> виправлення, <i>розпочинає</i> запис з абзацу, <i>робить</i> належні відступи між видами робіт;</p> <p><i>добирає й записує</i> назву малюнка, заголовки до тексту (з допомогою вчителя);</p> <p><i>складає й записує</i> речення за сюжетним малюнком, серією малюнків, життєвою ситуацією (самостійно та з допомогою вчителя);</p> <p><i>записує</i> відповіді на запитання вчителя, запитання, вміщені у підручнику, за змістом прослуханого чи прочитаного тексту;</p> <p><i>записує</i> під керівництвом учителя переказ з опорою на план, ключові слова;</p> <p><i>продукує і записує</i> прості речення про себе та інших людей, місце проживання, діяльність;</p> <p><i>пише</i> смс з висловленням вдячності, вибачення;</p> <p><i>пише</i> короткі записки, повідомлення, пов'язані з темами сфери нагальних потреб;</p> <p><i>продукує і записує</i> елементарну розповідь про події, діяльність, особисті враження;</p>	<p>Формування і розвиток навички письма</p> <p>Техніка письма. Культура оформлення записів у зошитах.</p> <p>Створення власних письмових висловлень.</p>
<p align="center">Мовна змістова лінія</p>	
	<p>Звуки і букви. Орфоенія. Графіка. Правопис</p>
<p>правильно <i>вимовляє</i> звуки, властиві українській мові, і <i>позначає</i> їх відповідними буквами;</p> <p><i>знає</i> терміни, <i>уміє користуватися</i> ними під час відповіді;</p> <p><i>розрізняє</i> голосні і приголосні звуки, правильно <i>вимовляє</i> їх;</p> <p><i>розрізняє</i> звукове значення букв рідної й української мов, схожих за написанням, <i>уміє</i> правильно <i>позначати</i> такі звуки буквами під час письма</p>	<p>Звуки української мови, які відрізняються або відсутні у рідній мові, і позначення їх буквами.</p> <p>Голосні і приголосні звуки.</p> <p>Увага до вживання під час письма букв, схожих за написанням, але різних за звуковим значенням в</p>

<p>українською мовою;</p> <p><i>розрізняє</i> значення слів, у яких змінився звук (буква);</p> <p><i>відтворює</i> назви букв українського алфавіту, <i>користується</i> ним під час роботи зі словником;</p> <p><i>уживає</i> велику букву на початку речення, під час письма імен і прізвищ, кличок тварин, назв міст і сіл тощо;</p> <p><i>має</i> уявлення про склад, <i>вимовляє</i> слова по складах;</p> <p><i>пояснює</i> співвідношення між звуками і буквами у складі, слові;</p> <p><i>поділяє</i> слова на склади для переносу; <i>уміє переносити</i> частину слова в інший рядок;</p> <p><i>має</i> уявлення про наголос, <i>визначає</i> на слух склад, який вимовляється з більшою силою голосу;</p> <p><i>розрізняє</i> наголошений і ненаголошені склади в слові;</p> <p>правильно <i>наголошує</i> засвоєні слова;</p> <p><i>пояснює</i> залежність значення слова від зміни наголосу в ньому (в засвоєних словах);</p> <p><i>розрізняє</i> тверді і м'які приголосні; <i>вміє вимовляти</i> їх;</p> <p>правильно <i>вимовляє</i> м'які приголосні в словах і позначає їх на письмі; <i>уживає</i> м'який знак (ь) і букви <i>і, я, ю, є</i> для позначення м'якості приголосних;</p> <p>правильно <i>вимовляє</i> м'які приголосні перед <i>о</i>; <i>уживає</i> на письмі м'який знак (ь) для позначення м'якості приголосного перед <i>о</i>; <i>уміє переносити</i> слова з буквосполученням <i>ьо</i>;</p> <p>правильно <i>вимовляє</i> слова з подовженими м'якими приголосними та <i>позначає</i> такі приголосні на письмі двома буквами;</p> <p>правильно <i>вимовляє</i> тверді приголосні перед звукосполученнями [йа], [йу], [йе], [йі] і <i>позначає</i> таку вимову апострофом на письмі; <i>уміє переносити</i> слова з апострофом;</p>	<p>обох мовах. Вправління у письмі слів із такими буквами.</p> <p>Спостереження за зміною значення слова залежно від зміни звука (заміни букви)</p> <p>Алфавіт. Назви літер. Робота зі словником.</p> <p>Велика і мала буква. Актуалізація знань з рідної мови про вживання великої букви на письмі.</p> <p>Склад. Поділ слів на склади для переносу.</p> <p>Наголос. Визначення наголосу у словах. Спостереження за зміною значення слова залежно від місця наголосу.</p> <p>Тверді і м'які приголосні і їх розрізнення у вимові.</p> <p>Позначення м'якості приголосних буквами <i>і, я, ю, є</i> та м'яким знаком (ь).</p> <p>Уживання м'якого знака (ь) перед <i>о</i>. Перенос слів з буквосполученням <i>ьо</i>.</p> <p>Подовження м'яких приголосних: вимова і позначення на письмі.</p> <p>Апостроф і його вживання на письмі. Вимова слів з апострофом. Перенос слів з апострофом.</p>
<p><i>розуміє</i>, що один і той же предмет, ознака, дія, кількість у різних мовах називається різними словами;</p> <p><i>знає</i> слова – назви предметів, ознак, дій, кількості, службові слова; <i>уживає</i> такі слова у мовленні;</p>	<p>Слово</p> <p>Розвиток уявлень про <i>номінативне значення</i> слова (основна робота слова – називати).</p> <p>Слова – назви – предметів, ознак, дій, кількості. Службові слова.</p> <p>Збагачення словникового запасу такими словами.</p> <p><i>Лексичне значення слова.</i></p>

<p><i>уживає</i> у мовленні слова, що належать до визначених сфер і тематики спілкування, а також міжтемну лексику;</p> <p><i>уміє користуватися</i> перекладним словником, щоб довідатись про значення слова;</p> <p><i>знає</i> термін «<i>антоніми</i>», використовує його під час відповіді;</p> <p><i>розуміє</i> роль антонімів у мовленні;</p> <p><i>добирає</i> антоніми до іменників, прикметників, дієслів;</p> <p><i>знає</i> термін «<i>синоніми</i>», використовує його під час відповіді;</p> <p><i>розуміє</i> роль антонімів у мовленні;</p> <p><i>добирає</i> синоніми до іменників, прикметників, дієслів;</p> <p><i>знає</i> і <i>вживає</i> у мовленні синоніми та антоніми.</p> <p><i>знає</i> і <i>розрізняє</i> терміни «<i>основа</i>», «<i>закінчення</i>»;</p> <p><i>розуміє</i> їх функціональне призначення;</p> <p><i>уміє виділяти</i> й <i>позначати</i> основу слова і закінчення;</p>	<p>Актуалізація лексики, опанованої у 1-2 класах (у межах визначених сфер і тематики спілкування)</p> <p>Перекладний словник.</p> <p>Актуалізація знань з рідної мови про антоніми. Засвоєння терміну. Роль антонімів у мовленні. Добір антонімічних пар.</p> <p>Актуалізація знань з рідної мови про синоніми. Засвоєння терміну. Роль синонімів у мовленні. Добір синонімів з ряду наведених.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів антонімами / синонімами, що належать до різних частин мови.</p> <p><i>Будова слова</i></p> <p>Основа (основне значення слова) і закінчення (форма слова). Їх графічне позначення. Нульове закінчення.</p>
<p><i>знає</i> терміни, <i>користується</i> ними під час відповіді;</p> <p><i>розрізняє</i> частини мови;</p> <p><i>розуміє</i> функціональне призначення іменників;</p> <p><i>розрізняє</i> іменники серед інших слів; <i>знаходить</i> їх у реченнях, текстах;</p> <p><i>розрізняє</i> іменники назви істот і неістот;</p> <p><i>розрізняє</i> власні й загальні іменники;</p> <p><i>групує</i> іменники за тематичними групами;</p> <p><i>добирає</i> ряди слів за видовою ознакою (тварини, рослини, іграшки);</p> <p><i>визначає</i> і <i>розрізняє</i> рід іменників за закінченням та за допомогою слів <i>він, вона, воно</i> чи <i>мій, моя, моє</i>;</p> <p><i>змінює</i> іменники за зразком <i>один – багато</i>;</p> <p><i>розуміє</i> функціональне призначення прикметників у мовленні;</p>	<p>Морфологія</p> <p>Актуалізація знань з рідної мови про <i>граматичне значення</i> слова. Частини мови.</p> <p>Актуалізація знань з рідної мови про <i>іменники</i> та їх функціональне призначення. Питання: <i>хто? що?</i></p> <p>Іменники назви істот і неістот. Власні й загальні іменники. Тематичні групи іменників (у межах визначеної тематики). Групування слів за тематичною та видовою ознаками.</p> <p>Рід іменників. Увага до іменників, рід яких не збігається у рідній і українській мовах (на матеріалі засвоєної лексики).</p> <p>Родові закінчення іменників. Залежність родових закінчень від твердості / м'якості основи.</p> <p>Число іменників. Вживання іменників в однині і множині.</p> <p>Актуалізація знань з рідної мови про <i>прикметники</i> та їх</p>

розрізняє прикметники серед інших слів;
знаходить їх у реченнях, текстах;
добирає і *вживає* прикметники у мовленні;
уживає прикметники у тому ж роді й числі, що й іменники, які вони характеризують;

знає і *розрізняє* родові закінчення прикметників;

знає і *вживає* у мовленні особові займенники;
розуміє їх функціональне призначення;
уміє співвідносити особові займенники з особою (особами);

змінює особові займенники за питаннями у зв'язку іншими словами;

уживає в мовленні присвійні та вказівні займенники відповідно до комунікативної мети (висловити приналежність, вказати на об'єкт мовлення тощо);

розуміє функціональне призначення дієслів у мовленні;

визначає дієслова серед інших слів;
добирає і *вживає* дієслова у мовленні;

розпізнає дієслова в неозначеній формі, *має уявлення* про її функціональне призначення;

має уявлення про часи дієслів;

розрізняє дієслова, вжиті в різних часових формах;
уживає в мовленні дієслова в різних часових формах;
зіставляє дію з особою (особами) виконавця; *змінює* дієслова за особами;

знає термін «числівник», *уживає* його під час відповідей;

розуміє функціональне призначення числівників у мовленні;

розпізнає числівники серед інших слів;

правильно *вимовляє* й *пише* числівники; *розрізняє* кількісні, порядкові числівники;

функціональне призначення.

Питання: *який? яка? яка? які?*

Зв'язок прикметників з іменниками. Залежність роду й числа прикметників від роду й числа іменників (узгодження).

Родові закінчення *прикметників*.

Залежність родових закінчень від твердості / м'якості основи.

Особові займенники. Актуалізація знань з рідної мови про функціональне призначення особових займенників.

Заміна іменників жіночого, чоловічого, середнього роду займенниками.

Спостереження за змінюванням особових займенників.

Присвійні та *вказівні* займенники (практично, без уживання термінів) та їх функціональне призначення в мовленні.

Актуалізація знань з рідної мови про *дієслова*, їх функціональне призначення.

Граматичні питання до дієслів.

Зв'язок дієслів з іменниками.

Неозначена форма дієслова, її функціональне призначення в мовленні.

Часи дієслів.

Спостереження за зміною особових закінчень дієслів. Змінювання (за зразком) дієслів за особами.

Актуалізація знань з рідної мови про *числівники*, їх функціональне призначення. Питання: *скільки? котрий?*

Кількісні (до 20) й порядкові (до 10) числівники. Вимова і написання.

<p>узгоджує числівники з іменниками у роді і числі у процесі мовлення; <i>розпізнає</i> серед інших слів прислівники, <i>уживає</i> прислівники в мовленні; <i>добирає</i> потрібний прислівник із ряду поданих під час побудови словосполучень і речень;</p> <p><i>розуміє</i> функціональне призначення службових слів у мовленні; <i>знає</i> найбільш уживані прийменники і вміє їх уживати; <i>знає</i> найбільш уживані сполучники і <i>поєднує</i> слова в реченні з їх допомогою;</p>	<p>Узгодження числівників з іменниками у роді й числі. Актуалізація знань з рідної мови про <i>прислівники</i>, їх функціональне призначення. Питання: <i>де? куди? коли? як?</i> Зв'язок прислівників з дієсловами. <i>Службові слова</i>: прийменники та сполучники. Функціональне призначення службових слів.</p>
	Синтаксичні відомості¹
<p><i>знає</i> термін «словосполучення», <i>вживає</i> його під час відповіді; <i>розрізняє</i> словосполучення і окремі слова; <i>утворює</i> словосполучення (за зразком);</p> <p><i>знає</i> терміни «речення», «підмет» і «присудок», «другорядні члени речення», <i>вживає</i> їх під час відповіді; <i>встановлює</i> межі речень; пунктуаційно правильно <i>оформляє</i> початок і кінець речення на письмі; <i>розуміє</i> функціональне призначення розповідних, питальних, спонукальних речень, <i>розрізняє</i> їх у мовленні;</p> <p><i>розуміє</i> функціональне призначення окличних і неокличних речень, <i>розрізняє</i> їх у мовленні; <i>продукує</i> (за зразком) розповідні речення про <i>когось, щось, час чи місце дії</i>, правильно їх інтонує;</p> <p><i>продукує</i> (за зразком) питальні речення з питальними словами і без них, правильно <i>інтонує</i> їх, <i>вживає</i> звертання у питальних реченнях; пунктуаційно правильно <i>оформляє</i> звертання на письмі; <i>продукує</i> (за зразком) спонукальні речення зі звертанням, <i>уживає</i> їх у мовленні; пунктуаційно правильно <i>оформляє</i> звертання на письмі; <i>будує</i> спонукальні речення, використовуючи дієслова у формі наказового способу;</p>	<p>Актуалізація знань з рідної мови про <i>словосполучення</i>. Функціональне призначення словосполучень у мовленні. Утворення словосполучень (на матеріалі різних частин мови). Актуалізація знань з рідної мови про <i>речення</i>. Головні члени речення та другорядні. Межі речень.</p> <p>Актуалізація знань з рідної мови про види речень за метою висловлювання, їх функціональне призначення. Види речень за інтонацією, їх функціональне призначення. Утворення (за зразком) розповідних речень, у яких повідомляється про <i>когось, щось, час дії, місце дії</i> тощо. Утворення (за зразком) питальних речень з питальними словами <i>хто? що? де? куди? звідки? коли? який? скільки?</i> і без них.</p> <p>Утворення (за зразком) спонукальних речень. Увага до форми наказового способу дієслів однини і множини (без уживання термінів).</p>

¹ Синтаксичні відомості рекомендуємо презентувати побіжно, у зв'язку з вивченням морфологічного матеріалу.

<p><i>знає</i> термін «<i>текст</i>», уживає його під час відповіді; <i>розрізняє</i> текст і окремі речення; <i>визначає</i> тему та основну думку тексту (з опорою на допоміжні матеріали: варіанти формулювань і под.), <i>добирає</i> заголовок (з допомогою вчителя або з наведених варіантів формулювань); <i>продукує</i> текст, послідовно викладаючи думки; <i>використовує</i> займенники для зв'язку речень у тексті;</p> <p><i>переносить</i> знання з рідної мови про тексти різних типів, <i>знає</i> про їх структуру; <i>розрізняє</i> тексти різних типів українською мовою; <i>знає</i> особливості зачину і кінцівки у тексті-розповіді і тексті-описі; <i>має</i> уявлення про діалог як вид тексту; <i>бере участь</i> у діалозі, використовуючи речення різних видів;</p>	<p>Актуалізація знань з рідної мови про <i>текст</i>. Тема і основна думка тексту. Заголовок.</p> <p>Послідовність викладу думки в тексті. Зв'язок речень у тексті. Використання засобів зв'язності у тексті.</p> <p>Актуалізація знань з рідної мови про типи текстів (розповідь, опис), особливості їх структури. Відмінності зачину у тексті-розповіді і тексті-описі.</p> <p>Діалог як вид тексту.</p>
Соціокультурна змістова лінія	
<p><i>знає</i>, що Україна – багатонаціональна держава; <i>усвідомлює</i> статус української мови, послуговується нею для пізнання світу, культури, міжнаціонального спілкування; <i>знає</i> про існуванні інших мов, <i>називає</i> відомі йому / їй мови; <i>знає</i> державну символіку; <i>знає</i> назву держави, її столиці; <i>знає</i> назву місцевості, в якій мешкає, назву міста, села, вулиць і розповідає про це; <i>знає</i> і <i>користується</i> формулами мовленнєвого етикету в ситуаціях навчального та побутового спілкування (вітання, прощання, вибачення, подяка, звернення з проханням); <i>дотримується</i> правил спілкування з людьми різного віку; <i>знає</i> і доречно <i>вживає</i> пошанну форму звертання; <i>знає</i> звичаї, пов'язані з народними та релігійними святами;</p> <p><i>знає</i> назви соціально-побутових та культурних закладів;</p> <p><i>встановлює</i> елементарні комунікативні контакти під час виконання соціальних ролей (учня, читача, покупця, пасажира тощо); <i>знає</i> назви предметів побуту і їх призначення, <i>розповідає</i> про це;</p>	<p>Відомості про Україну, державні символи; державну мову. Рідна мова і мови народів світу.</p> <p>Відомості про місцевість, де мешкають діти (край, місто, село).</p> <p>Формули мовленнєвого етикету. Пошанна форма звертання.</p> <p>Відомості про українські народні та релігійні свята, а також звичаї, пов'язані з ними.</p> <p>Інформація про типові соціально-побутові й культурні заклади, їх призначення.</p>
Діяльнісна змістова лінія	

<p><i>просить роз'яснення</i> незрозумілих ключових слів або фраз, застосовуючи кліше; <i>просить повторення</i> незрозумілих ключових слів або фраз, використовуючи прості вирази; <i>уживає</i> прості фрази для початку, підтримання / ведення та завершення діалогу; <i>вказує</i>, що він / вона (не)розуміє для досягнення розуміння зі співрозмовником; <i>уживає</i> під час діалогу елементарні словесні формули на вираження різних комунікативних намірів: погодитись, заперечити, запросити, відмовити, довідатись або надати інформацію, домовитися, обговорити дії; <i>уміє здобувати</i> потрібну інформацію з різних джерел; <i>упізнає</i> і правильно <i>реагує</i> на окремі паратекстуальні засоби (малюнки, таблиці, шрифти); <i>дотримується</i> вимог і порад вчителя щодо виконання завдання; <i>використовує</i> засоби невербального спілкування відповідно до комунікативної ситуації для досягнення розуміння зі співрозмовником; <i>перетворює</i> вербальну інформацію у візуальну (малюнок, кадри до мультфільму, комікс, таблиця, схема тощо) з навчальною метою або для досягнення розуміння зі співрозмовником; <i>регулює</i> дихання, силу голосу і темп мовлення у процесі спілкування; <i>помічає</i> і <i>виправляє</i> мовленнєві огріхи під час продукування діалогічних чи монологічних висловлювань (самостійно чи з допомогою вчителя); <i>перевіряє</i> написане самостійно чи з допомогою вчителя; <i>виявляє</i> і <i>виправляє</i> недоліки письма (графічні, орфографічні, пунктуаційні) самостійно чи з допомогою вчителя.</p>	<p>Запит про роз'яснення.</p> <p>Взаємодія. Запит / надання інформації.</p> <p>Планування.</p> <p>Компенсаторна діяльність.</p> <p>Контроль і корекція висловлювань.</p>
---	--

4 КЛАС

УКРАЇНСЬКА МОВА

(210 год., 6 год. на тиждень. Резерв часу – 5 год.):
мовленнева діяльність; відомості з мови й правопису – 140 год. +
літературне читання 70 год.

МОВЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ. ВІДОМОСТІ З МОВИ Й ПРАВОПИСУ

(140 год., 4 год. на тиждень. Резерв часу – 3 год.)

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	Зміст навчання
Мовленнєва змістова лінія	
<p><i>слухає</i> – розуміє українське мовлення; <i>розпізнає</i> в мовленнєвому потоці засвоєні слова, елементарні фрази, що належать до сфер найближчих пріоритетів; <i>розуміє</i> зміст повідомлення, висловленого в повільному темпі, чітко артикульованого, з паузами для полегшеного сприймання;</p> <p><i>розрізняє</i> сприйняті на слух речення, різні за метою висловлювання та інтонацією;</p> <p>адекватно <i>реагує</i> на усні репліки співрозмовника;</p> <p><i>співвідносить</i> сприйняті на слух словосполучення, речення з предметом, малюнком, дією, ознакою, напрямом руху, місцем, кількістю;</p> <p><i>розуміє</i> чітко сформульовані й висловлені в повільному темпі вказівки, інструкції вчителя, пов'язані з навчальною діяльністю, ігровими завданнями; <i>виконує</i> їх;</p> <p><i>розуміє</i> зміст текстів, сприйнятих на слух з різних джерел, і <i>виконує</i> відповідні тестові завдання;</p> <p><i>виокремлює</i> основну інформацію з коротких відео- та аудіозаписів;</p> <p><i>запам'ятовує</i> зі слів учителя, диктора слова, елементарні фрази, короткі речення, віршовані рядки;</p>	<p>Аудіювання</p> <p>Слухання – розуміння українського мовлення, розпізнавання у мовленнєвому потоці засвоєних слів, фраз.</p>
<p><i>добирає</i> тон, <i>регулює</i> силу голосу, темп мовлення відповідно до ситуації спілкування;</p> <p><i>веде діалог</i>, дотримуючись відповідних правил мовленнєвого етикету;</p> <p><i>уживає</i> слова-звертання до однолітків і дорослих;</p> <p><i>відтворює</i> по ролях (з учнями або вчителем) сприйнятий діалог;</p> <p><i>відповідає</i> на прості запитання, що стосуються самоідентифікації, місця перебування, навчання, проживання, уподобань та пріоритетів;</p> <p><i>ставить</i> прості запитання, що стосуються сфери невідкладних особистих потреб;</p> <p>самостійно <i>формулює репліки</i> (запитання) до співрозмовника за змістом попередньо підготовленої короткої бесіди на добре знайому тему;</p> <p><i>бере участь</i> у діалозі у зв'язку зі сприйнятим на слух чи прочитаним текстом, ситуативним малюнком, описаною ситуацією;</p>	<p>Говоріння</p> <p><i>Діалогічне мовлення</i> Культура діалогічного мовлення.</p> <p>Створення діалогів у зв'язку з ситуаціями, що стосуються сфер спілкування, визначених програмою.</p> <p>Практичне оволодіння уміннями діалогічного мовлення</p>

<p><i>ініціює</i> або <i>вступає в діалог</i> на теми, які викликають зацікавлення;</p> <p><i>бере участь</i> у діалозі: <i>вживає</i> прості фрази для початку, підтримання / ведення та завершення діалогу;</p> <p><i>дотримується</i> вимог, що ставляться до монологічного мовлення: <i>орієнтується</i> на слухача (слухачів), <i>розповідає</i> чітко, правильно, змістовно, логічно (послідовно), з належною силою голосу;</p> <p><i>проговорює</i> услід за вчителем зразок зв'язного висловлення (обсягом 3-4 речення) зі збереженням його змісту та інтонаційних особливостей;</p> <p>правильно <i>інтонує</i> речення, різні за метою висловлювання та інтонацією;</p> <p><i>переказує</i> текст з опорою на малюнки, ключові фрази, запитання, план;</p> <p><i>розповідає</i>, про що йдеться в тексті;</p> <p><i>ділиться враженнями</i> від почутого / прочитаного;</p> <p><i>використовує</i> прості речення та вирази для висловлення власного ставлення до прочитаного;</p> <p><i>продукує</i> тексти-розповіді за серією малюнків, сюжетним малюнком і опорними словами, сюжетним малюнком і планом;</p> <p><i>бере участь</i> у колективному складанні текстів-описів;</p> <p>самостійно <i>будує</i> коротке висловлення за наведеним початком, малюнком (ілюстрацією, серією малюнків), на основі прослуханого / прочитаного тексту або випадку з життя;</p> <p><i>продукує</i> короткі, переважно згорнуті, підготовлені висловлювання на добре знайому тему;</p> <p><i>розповідає</i> про себе, свій клас, школу, дім (квартиру), власні вподобання;</p> <p><i>використовує</i> прості речення та вирази для опису місця, де живе, навчається, і людей, яких знає;</p>	<p><i>Монологічне мовлення</i> Монолог. Культура монологу</p> <p>Переказування прослуханого / прочитаного тексту чи його уривка.</p> <p>Формування рефлексивного досвіду.</p> <p>Складання (з допомогою вчителя) текстів-розповідей за серією малюнків, сюжетним малюнком і опорними словами, сюжетним малюнком і планом</p> <p>Складання текстів-описів малюнка (предмета) за планом і опорними словами.</p> <p>Створення усних монологічних висловлень</p>
<p><i>уміє читати</i> тексти художні і навчального характеру (вправи, завдання, таблиці, схеми, інструкції тощо), <i>орієнтується</i> на знайому лексику (слова, фрази), за потреби <i>перечитує</i>;</p> <p><i>розуміє</i> прочитане, <i>ставить запитання</i> за змістом прочитаного і <i>відповідає</i> на них, <i>уточнює</i> завдання;</p> <p><i>уміє орієнтуватися</i> у структурних елементах</p>	<p>Читання</p> <p>Розвиток навички читання на уроках мови: робота з текстами художніми і навчального характеру; орієнтація у структурних елементах підручника та на сторінці, розпізнавання рубрикацій.</p>

<p>підручника та на окремій сторінці, <i>розрізняє</i> рубрикації, тексти, вправи, завдання тощо; <i>уміє здобувати</i> (за вказівкою вчителя або відповідно до умови навчального завдання) додаткову інформацію зі структурних елементів підручника (з форзаца, словника, змісту підручника тощо);</p>	
<p><i>називає</i> і розбірливо <i>пише</i> рукописні малі й великі букви українського алфавіту; <i>дотримується</i> належного нахилу букв, їх каліграфічного написання, правильності з'єднань літер; <i>стисує</i> слова, словосполучення, речення і невеликі тексти з друкованого і рукописного зразків; <i>пише</i> під диктування слова, прості фрази, короткі речення у зошиті та на дошці; <i>веде</i> зошит охайно, акуратно <i>оформляє</i> записи, <i>робить</i> виправлення, <i>розпочинає</i> запис з абзацу, робить належні відступи між видами робіт; <i>орієнтується</i> на площині дошки; <i>розміщує</i> запис горизонтально, правильно і чітко <i>виписує</i> букви; правильно <i>розташовує</i> і <i>записує</i> віршований текст, колонки слів тощо на сторінці зошита; <i>дотримується</i> грамотності записів (<i>вживає</i> розділові знаки в кінці речень, велику букву на початку речень, <i>пише</i> слова роздільно, <i>дотримується</i> меж речень); <i>складає</i> й <i>записує</i> речення за сюжетним малюнком, серією малюнків, життєвою ситуацією (самостійно та з допомогою вчителя); <i>записує</i> відповіді на запитання вчителя та запитання, вміщені у підручнику; <i>записує</i> під керівництвом учителя переказ з опорою на план, ключові слова; <i>продукує</i> і <i>записує</i> прості речення про себе та інших людей, місце проживання, діяльність; <i>пише</i> смс з висловленням вдячності, вибачення; <i>пише</i> короткі записки, повідомлення, пов'язані з темами сфери нагальних потреб; <i>продукує</i> і <i>записує</i> елементарну розповідь про події, діяльність, особисті враження; <i>пише</i> особисті листи; <i>записує</i> колективно складені тексти різних типів (розповіді, описи, есе);</p>	<p>Письмо</p> <p>Формування і розвиток навички письма Техніка письма.</p> <p>Перенос умінь, сформованих на уроках рідної мови, щодо культури оформлення записів у зошитах та на дошці та їх грамотності.</p> <p>Створення власних письмових висловлень.</p>
Мовна змістова лінія	
	<p>Звуки і букви, норми вимови й правопису</p>
<p><i>знає</i> голосні і приголосні звуки української мови, правильно <i>вимовляє</i> їх і <i>позначає</i> буквами; <i>знає</i> назви літер в українському алфавіті;</p>	<p>Голосні та приголосні звуки, позначення їх буквами. Український алфавіт. Робота зі словником.</p>

<p><i>користується</i> алфавітом під час виконання навчальних завдань (роботи зі словником, розміщення слів в алфавітному порядку); <i>визначає</i> на слух місце наголосу в словах; правильно <i>наголошує</i> засвоєні слова; <i>розрізняє</i> на слух тверді та м'які приголосні, правильно <i>вимовляє</i> їх і <i>позначає</i> на письмі м'якість приголосних буквами <i>і, я, ю, є</i> та м'яким знаком (<i>ь</i>);</p> <p><i>уживає</i> на письмі м'який знак перед <i>о</i>; <i>читає</i> слова з буквосполученням <i>ьо, йо</i>; правильно <i>переносить</i> слова з <i>ьо, йо</i>;</p> <p>правильно <i>вимовляє</i> і <i>пише</i> слова з подовженими м'якими приголосними;</p> <p>правильно <i>вимовляє, пише</i> і <i>переносить</i> слова з апострофом;</p>	<p>Наголос. Правильне наголошування слів. Тверді і м'які приголосні. Позначення м'якості приголосних на письмі. <i>Основні правила правопису:</i> Уживання на письмі м'якого знака (<i>ь</i>) перед <i>о</i>. Перенос слів з м'яким знаком. Буквосполучення <i>йо</i>: вимова, перенос слів з <i>йо</i>. Вимова подовжених м'яких приголосних та їх позначення на письмі. Уживання апострофа. Перенос слів з апострофом.</p>
	<p>Слово</p>
<p><i>добирає</i> антоніми до слів, що належать до різних частин мови; <i>розуміє</i> значення синонімів і <i>добирає</i> потрібні з ряду наведених слів; <i>розуміє</i> пряме і переносне значення слів; <i>розуміє</i>, що деякі слова можуть мати кілька значень;</p> <p><i>уміє</i> визначати основу слова і закінчення;</p> <p><i>знає</i> терміни «корінь», «префікс», «суфікс»; <i>уміє виділяти</i> й <i>позначати</i> (з допомогою вчителя) складові основи;</p> <p><i>уміє добирати</i> (під керівництвом учителя) групи споріднених слів;</p>	<p><i>Лексичне значення слова</i> Актуалізація знань про антоніми й синоніми. Добір антонімів і синонімів до слів, що належать до різних частин мови. Переносне значення слів: спостереження за їх уживанням у художніх текстах. Спостереження в текстах за багатозначними словами. <i>Будова слова</i> Актуалізація знань про основу слова і закінчення. Міжмовне зіставлення інформації, що стосується частин основи: <i>корінь, префікс, суфікс</i>¹. Засвоєння термінів. Графічне позначення частин основи. Розрізнення функціонального призначення частин основи в рідній і українській мовах. Споріднені слова. Добір груп споріднених слів.</p>

¹ Відомості про будову слова, зокрема частини основи, рекомендуємо подавати побіжно для смислового розрізнення слів під час опанування лексичного матеріалу, розширення словникового запасу учнів та як допоміжний матеріал для розрізнення граматичних значень слів під час вивчення морфологічного матеріалу.

розуміє словотворчу роль префіксів;
розуміє смислорозрізнавальну роль префіксів;
утворює (за зразком) споріднені слова за допомогою префіксів;

розуміє словотворчу роль суфіксів;
спостерігає за відмінками у значенні слів без суфіксів і з ними;
розрізняє значення слів, утворених за допомогою суфіксів;
утворює (за зразком) споріднені слова за допомогою суфіксів;

уміє змінювати голосні [о] – [і] та приголосні [г], [к], [ж], [ц], [ч] у процесі словотворення (на матеріалі знайомої лексики);
уживає на письмі апостроф після префіксів, що закінчуються на приголосний, перед *я, ю, є, ї*;

розуміє, що префікси – складова частина основи, а прийменники – окремі слова; *розрізняє* однозвучні префікси і прийменники;

знає терміни «частини мови», «іменник», «прикметник», «дієслово», «числівник», «займенник», «прислівник»;
розрізняє частини мови;

знає терміни «чоловічий рід», «жіночий рід», «середній рід», *уживає* їх під час відповіді;
визначає і *розрізняє* рід іменників за закінченням та використовуючи допоміжні слова;
знає терміни «однина», «множина»;
визначає число іменників, ужитих у реченні, тексті;
уживає іменники в однині й множині у процесі мовлення;
розуміє значення іменників, вжитих у різних відмінкових формах;
вживає іменники у відмінкових формах для вираження певного значення;

Смислорозрізнавальна роль префіксів в українській мові.

Спостереження за значенням, яке надають словам префікси (на матеріалі різних частин мови).

Спостереження за відмінками у значеннях, яких надають слову суфікси.

Увага до чергування голосних і приголосних у процесі словотворення.

Уживання апострофа після префіксів, що закінчуються на приголосний, перед *я, ю, є, ї*.

Розрізнення однозвучних префіксів і прийменників. Окреме написання прийменників з іншими словами.

Грамматичне значення слова

Актуалізація знань про частини мови: іменник, прикметник, дієслово, займенник, числівник, прислівник.

Поглиблення знань про граматичні категорії іменника як частини мови з проекцією на розвиток мовлення.

Рід іменників.

Число іменників.

Іменники, що вживаються лише в однині або множині.

Окремі відмінкові значення іменників у мовленні:

називний відмінок зі значенням виконавця (суб'єкта) або об'єкта дії;
родовий відмінок зі значенням приналежності, ознаки, причини;
давальний відмінок зі значенням відношення до предмета чи особи, віку, ознаки, емоційного / фізичного стану;

уживає у мовленні дієслова з іменниками у певному відмінку;

уміє змінювати голосні [o] – [i], [e] та приголосні [г], [к], [ж], [ч] під час зміни відмінкових форм іменників;

добирає прикметники до наведених іменників;
узгоджує прикметники в роді і числі з іменниками;
змінює закінчення прикметників за питаннями, які ставляться від іменників;

знає термін «особові займенники», правильно *вживає* в мовленні слова, що вказують на особу;

уміє змінювати особові займенники за питаннями у зв'язку іншими словами;

використовує займенники під час побудови та редагування текстів;

уживає в мовленні присвійні та вказівні займенники відповідно до комунікативної мети (висловити приналежність, вказати на об'єкт мовлення тощо);

уміє змінювати присвійні та вказівні займенники за зразком прикметників;

розпізнає дієслова в неозначеній формі, *має уявлення* про її функціональне призначення;

знахідний відмінок зі значенням об'єкта мовлення, напрямку дії, часу;

орудний відмінок зі значенням предиката, спільності дії, ознаки дії; місцевий відмінок зі значенням часу, знаряддя дії.

Спостереження за дієсловами, що вимагають певного відмінка іменника.

Увага до чергування приголосних [г], [к], [х] – [з], [ц], [с] і голосних [i] – [o], [e] під час змінювання відмінкових форм іменників.

Увага до суфіксів *-ат-*, *-ят-* під час змінювання відмінкових форм іменників середнього роду – назв малих істот.

Поглиблення знань про граматичні категорії прикметника як частини мови з проекцією на розвиток мовлення.

Зв'язок прикметників з іменниками. Залежність роду й числа прикметників від іменників, ознаку яких вони називають.

Узгодження іменників і прикметників в роді й числі.

Відмінювання прикметників.

Актуалізація знань про *особові* займенники.

Змінювання особових займенників за питаннями у зв'язку іншими словами.

Використання займенників під час побудови / редагування текстів.

Актуалізація знань про *присвійні* та *вказівні* займенники (практично, без уживання термінів).

Змінювання закінчень присвійних та вказівних займенників за зразком прикметників (практично).

Поглиблення знань про граматичні категорії дієслова як частини мови з проекцією на розвиток мовлення.

Неозначена форма дієслова.

<p><i>визначає</i> час дієслів за питаннями (за наведеним зразком і самостійно); <i>уживає</i> в мовленні дієслова у різних часових формах; <i>уміє зіставляти</i> дію з особою (особами) виконавця; <i>змінює</i> (за зразком) дієслова за особами; <i>знає</i> порядкові числівники (до 100), назви десятків; правильно <i>вимовляє</i> й <i>пише</i> числівники; <i>розрізняє</i> кількісні й порядкові числівники;</p> <p><i>узгоджує</i> числівники з іменниками у роді і числі у процесі мовлення; <i>уживає</i> в мовленні прислівники, що вказують на місце, час, напрям дії, стан тощо; <i>добирає</i> потрібний прислівник із ряду наведених під час побудови словосполучень і речень;</p>	<p>Часи дієслів.</p> <p>Змінювання дієслів за особами.</p> <p>Актуалізація знань про кількісні та порядкові числівники. Вимова і написання числівників. Засвоєння назв десятків.</p> <p>Узгодження числівників з іменниками у роді й числі.</p> <p>Актуалізація знань про <i>прислівники</i>. Уживання прислівників в мовленні.</p>
	<p>Синтаксичні відомості. Пунктуація</p>
<p><i>знає</i> термін «словосполучення», <i>вживає</i> його під час відповіді; <i>уміє визначати</i> головне і залежне слово у словосполученні, <i>ставити питання</i> від головного слова до залежного; <i>будує</i> словосполучення зі службовими словами і без них; <i>знає</i> терміни «<i>підмет</i>» і «<i>присудок</i>», «<i>другорядні члени речення</i>», <i>вживає</i> їх під час відповіді; <i>визначає</i> підмет і присудок; <i>розрізняє</i> поширені й непоширені речення, <i>уміє</i> будувати їх; <i>уміє встановлювати</i> (з допомогою вчителя) зв'язок другорядних членів речення з підметом і присудком, межі речень; пунктуаційно правильно <i>оформляє</i> початок і кінець речення на письмі; <i>розуміє</i> функціональне призначення розповідних, питальних, спонукальних речень, <i>розрізняє</i> їх у мовленні; <i>уживає</i> в мовленні речення різні за метою висловлювання залежно від комунікативної мети; <i>розуміє</i> функціональне призначення окличних і неокличних речень, <i>розрізняє</i> їх у мовленні; пунктуаційно правильно <i>оформляє</i> на письмі речення різні за метою висловлювання й інтонацією; <i>уживає</i> звертання у питальних і спонукальних реченнях; пунктуаційно правильно <i>оформляє</i> звертання на письмі;</p>	<p>Актуалізація знань про словосполучення. Головне і залежне слово у словосполученні.</p> <p>Актуалізація знань про <i>речення</i>. Головні члени речення та другорядні.</p> <p>Речення непоширені й поширені.</p> <p>Зв'язок другорядних членів з головними за допомогою закінчень та службових слів. Межі речень.</p> <p>Актуалізація знань, засвоєних на уроках рідної мови про види речень за метою висловлювання, їх функціональне призначення.</p> <p>Види речень за інтонацією, їх функціональне призначення.</p> <p>Розділові знаки в кінці речень.</p> <p>Звертання у питальних і спонукальних реченнях. Розділові знаки при звертанні.</p>

уміє будувати розповідні речення, *поширює* їх;

перебудовує розповідні речення в окличні з метою вираження почуття радості, захоплення, здивування;

уміє будувати питальні речення з питальними словами і без них, *уживає* їх у мовленні;

перебудовує (за зразком) розповідні речення у питальні;

перебудовує (за зразком) питальні речення у спонукальні та розповідні і навпаки;

уміє будувати спонукальні речення, *уживаючи* звертання та наказову форму дієслів, *уживає* такі речення у мовленні;

перебудовує (за зразком) спонукальні речення в питальні й розповідні;

уміє поширювати речення однорідними членами; пунктуаційно правильно *оформляє* їх на письмі;

уміє будувати речення зі сполучниками, пунктуаційно правильно *оформляє* їх на письмі.

знає термін «*текст*», *уживає* його під час відповіді;

переносить знання з рідної мови про тексти різних типів, *знає* про їх структуру;

розрізняє тексти різних типів українською мовою;

визначає тему тексту, головну думку, *добирає* заголовок відповідно до змісту тексту;

перебудовує деформований текст, логічно розміщуючи речення в ньому та / або його структурні частини;

редагує текст: *змінює* недоречні повтори, *вилучає* речення, що не відповідають темі, *додає* структурний елемент (зачин чи кінцівку), якого не вистачає тощо;

визначає структуру тексту-розповіді;

бере участь у колективному складанні текстів-розповідей;

логічно *впорядковує* структуру тексту-розповіді;

визначає структуру тексту-опису, *уміє вибрати* з наведених кількох початок і кінцівку до основної

Розповідні речення: побудова і поширення.

Трансформація розповідних речень в окличні.

Питальні речення. Побудова питальних речень з питальними словами і без них.

Перебудова розповідних речень у питальні за допомогою питальних слів і без них.

Трансформація питальних речень у спонукальні та розповідні і навпаки.

Спонукальні речення. Побудова спонукальних речень зі звертанням. Увага до форми наказового способу дієслів однини і множини (без уживання термінів).

Перебудова спонукальних речень у питальні й розповідні.

Речення з однорідними членами. Способи зв'язку між словами таких речень.

Єднальні і протиставні сполучники (без уживання термінів); побудова речень з ними.

Актуалізація знань про *текст* та його структуру.

Засоби зв'язності у тексті.

Розрізнення текстів і окремих речень.

Розрізнення текстів різних типів.

Тема тексту. Головна думка. Заголовок. Абзац.

Логіка розміщення речень у тексті.

Робота з деформованим текстом.

Редагування.

Текст-розповідь. Тема, головна думка. Структура тексту-розповіді.

Колективне складання текстів-розповідей.

Робота з деформованим текстом-розповіддю.

Текст-опис. Особливості вступної частини і кінцівки тексту-опису.

<p>частини тексту-опису; <i>бере участь у колективному створенні текстів-описів;</i> логічно <i>впорядковує</i> структуру тексту-опису;</p> <p><i>знаходить</i> діалог у художніх текстах; <i>уживає</i> стверджувальні і заперечні репліки в діалогах. <i>веде діалог</i> з використанням речень різних видів.</p>	<p>Колективне складання текстів-описів. Робота з деформованим текстом-описом. Діалог як вид тексту. Речення-репліки в діалогах: стверджувальні, заперечні.</p>
Соціокультурна змістова лінія	
<p><i>знає</i>, що Україна – європейська держава; <i>знає</i> про розміщення на українській території географічного центру Європи; <i>усвідомлює й пояснює</i>, чому українська мова є державною, а рідна – мовою навчання; <i>послуговується</i> українською мовою для пізнання світу, культури, міжнаціонального спілкування; <i>знає</i> державні свята України (День Незалежності; День Конституції) <i>знає</i> народні й релігійні свята українського народу та звичаї, що з ними пов'язані; <i>виявляє</i> толерантне ставлення до представників інших національностей, конфесій; <i>знає й розповідає</i> про назву рідного краю, міста / села, його природу, відомих людей рідного краю;</p> <p><i>знає</i> імена видатних українців (письменників, вчених, музикантів, художників, спортсменів); <i>знає</i> і доречно <i>користується</i> формулами мовленнєвого етикету в навчальних та побутових ситуаціях з урахуванням віку й статусу людей, з якими відбувається спілкування; <i>дотримується</i> правил спілкування у сучасному інформаційному просторі, авторських прав та мережевого етикету; <i>встановлює</i> елементарні комунікативні контакти під час виконання соціальних ролей.</p>	<p>Відомості про Україну як європейську державу.</p> <p>Українська мова – державна мова країни.</p> <p>Державні свята України.</p> <p>Народні й релігійні свята.</p> <p>Відомості про минуле й теперішнє рідного краю, природу, людей, які його прославили.</p> <p>Видатні українці.</p> <p>Формули мовленнєвого етикету. Пошанна форма звертання.</p>
Діяльнісна змістова лінія	
<p><i>просить</i> роз'яснення незрозумілих ключових слів або фраз, застосовуючи кліше; <i>просить</i> повторення незрозумілих ключових слів або фраз, використовуючи прості вирази; <i>уживає</i> прості фрази для початку, підтримання / ведення та завершення діалогу; <i>вказує</i>, що він / вона (не)розуміє для досягнення розуміння зі співрозмовником;</p>	<p>Запит про роз'яснення.</p> <p>Взаємодія. Запит / надання інформації.</p>

уживає під час діалогу елементарні словесні формули на вираження різних комунікативних намірів: погодитись, заперечити, запросити, відмовити, довідатись або надати інформацію, домовитися, обговорити дії;

використовує різні способи здобуття потрібної інформації з різних джерел відповідно до комунікативного завдання (словників, дитячих книжок, мережі Інтернет та інших медіаресурсів);

упізнає і правильно *реагує* на паратекстуальні засоби (ілюстрації, малюнки, емотикони, таблиці, схеми, шрифти);

виконує завдання / *продукує* висловлювання після попереднього обдумування послідовності дій / викладу думок (планування);

дотримується вимог і порад вчителя щодо виконання завдання;

використовує засоби невербального спілкування відповідно до комунікативної ситуації для досягнення розуміння зі співрозмовником;

перетворює вербальну інформацію у візуальну (малюнок, кадри до мультфільму, комікс, таблиця, схема тощо);

регулює дихання, силу голосу і темп мовлення у процесі спілкування;

помічає і *виправляє* мовленнєві огріхи під час продукування діалогічних чи монологічних висловлювань (самостійно чи з допомогою вчителя);

перевіряє написане;

виявляє і *виправляє* недоліки письма (графічні, орфографічні, пунктуаційні) самостійно чи з допомогою вчителя;

слухає й *коментує* відповіді однокласників, *помічає* огріхи, коректно *вказує* на них.

Планування.

Компенсаторна діяльність.

Контроль і корекція висловлювань.

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

(70 год., 2 год. на тиждень. Резерв часу – 2 год.)

У 4 класі курс «Літературне читання» виділено як окремий предмет мовно-літературної галузі, що є складовою курсу «Українська мова» у закладах загальної середньої освіти з мовами навчання національних меншин (молдовською, румунською, угорською).

Головна мета навчання літературного читання українською мовою у зазначених закладах освіти полягає у формуванні певного рівня читацької компетентності учнів, ознайомленні їх з українською дитячою літературою як мистецтвом слова, вихованні творчого читача із самостійним критичним мисленням, гуманістичним світоглядом, який має потребу в читанні не лише для пізнання й отримання необхідної інформації, а і як способу проведення вільного часу, задоволення естетичних потреб, відпочинку. Предмет

«Літературне читання» у закладах загальної середньої освіти з мовами навчання національних меншин є пропедевтичним до вивчення систематичного курсу української літератури в основній школі.

Програма предмета «Літературне читання» для закладів загальної середньої освіти з мовами навчання національних меншин націлена на:

- забезпечення мотивації до читання, усвідомлення важливості читання літературних та фольклорних творів українською мовою для особистісного й загальнокультурного розвитку;
- гуманізацію змісту мовно-літературної освіти, виховання в учнів патріотичних, загальнолюдських моральних, естетичних і соціальних цінностей;
- наближення змісту предмета до реалій і проблем сьогодення, збільшення кількості годин для вивчення творів сучасних авторів, літератури рідного краю;
- забезпечення інтеграції з іншими предметами: українською й рідною мовами, літературним читанням (рідною мовою), природознавством, образотворчим мистецтвом, музикою тощо;
- реалізацію компетентнісного, особистісно орієнтованого підходів до роботи на уроці, створення умов для розвитку комунікативного мовлення школярів;
- урахування специфіки роботи з літературними творами у закладах освіти з мовами навчання національних меншин в умовах одночасного вивчення творів української й рідної літератури, що потребує спеціальних методичних підходів.

Досягнення окресленої мети предмета «Літературне читання» для закладів загальної середньої освіти з мовами навчання національних меншин передбачає розв'язання низки завдань:

- розвиток навичок правильного, свідомого, виразного читання українською мовою вголос, швидкість якого має бути особистісно орієнтована на індивідуальний темп мовлення школяра, а також навичок читати побіжно, вибірково, мовчки з метою самостійного здобування інформації;
- розвиток здатності розуміти текст, спираючись не лише на інформацію, що міститься в ньому, але й на виражальні засоби тексту;
- розвиток здатності до емпатії, умінь чутливо реагувати на художню красу твору;
- забезпечення умов для активного опанування учнями української лексики і розвитку умінь усного мовлення;
- розвиток умінь висловлювати власну думку і аргументувати своє бачення; продукувати невеликі висловлювання за змістом прочитаного, діалоги відповідно до різних комунікативних ситуацій; розігрувати твори за ролями, створювати міні-спектаклі тощо;
- удосконалення умінь, отриманих на уроках літературного читання рідною мовою, що стосуються роботи з дитячою книгою та медіаресурсами, Інтернетом як сучасним засобом вирішення пізнавальних, читацьких, комунікативних і творчих завдань;
- уточнення й закріплення уявлень, отриманих на уроках літературного читання рідною мовою, про літературознавчі поняття, художні засоби і їх роль у тексті;
- формування соціокультурної компетентності, яка передбачає ознайомлення учнів з культурою українського народу, полягає в умінні встановлювати соціальні контакти, забезпечує адаптацію здобувачів освіти до життя в українському соціумі;
- виховання інтересу до творів українських дитячих письменників, української культури, до засвоєння народознавчих та країнознавчих знань, а також виховання загальнолюдських моральних цінностей, формування особистості, яка має активну

громадянську позицію, патріота, що водночас толерантно ставиться до культурних надбань інших народів;

– розвиток інтелектуальних здібностей: пам'яті, уваги, логічного мислення та уяви школярів.

Програму структуровано за такими *змістовими лініями*: коло і тематика читання; формування і розвиток навички читання; літературознавча пропедевтика; досвід читацької діяльності; робота з дитячою книжкою, робота з інформацією; мовленнєва діяльність учнів на основі прочитаного.

Зауважимо, що досвід читацької діяльності, основи роботи з дитячою книжкою, інформацією закладаються на уроках літературного читання рідною мовою, а під час роботи з україномовними текстами – вони удосконалюються й розвиваються. Так само на уроках літературного читання українською мовою знаходить своє продовження літературознавча пропедевтика: літературознавчі поняття є тотожними в українській і рідній літературах, тому уточнюється, поглиблюється й закріплюється розуміння учнями теоретичного матеріалу, а також засвоюються терміни українською мовою (в межах вимог програми).

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	Зміст навчання
Коло і тематика читання	
<p><i>переносить знання</i>, здобуті на уроках літературного читання рідною мовою, про фольклорні твори і твори письменників, розрізняє такі твори; <i>знає і називає</i> імена та прізвища авторів художніх творів; <i>знає</i> назви, сюжети народних і літературних казок; <i>знає</i> напам'ять 3-4 вірша, 3-4 прислів'я, <i>розуміє</i> їх зміст; <i>знає</i> напам'ять та <i>уміє розповідати</i> лічилки, скоромовки, вірші; <i>знає</i> правила і <i>вміє гратися</i> в дитячі народні ігри; <i>проспіває</i> (з учителем, аудіосупроводом) колядки, щедрівки; <i>усвідомлює</i> важливість читання для задоволення пізнавальних інтересів, цікавого дозвілля;</p>	<p>Коло читання: фольклорні, художні твори українських письменників-класиків та сучасних українських дитячих та окремих зарубіжних письменників. Усна народна творчість. Малі фольклорні форми: прислів'я і приказки, лічилки, загадки, усмішки. Казки, легенди, народні пісні, ігри. Поезія: вірші українських поетів – пейзажні й сюжетні. Проза: науково-популярні твори, довідкові. Дитяча періодика. Медіаресурси. <i>Тематика читання</i>: про життя дітей, товаришування, ігри, взаємини в сім'ї, випадки з життя дітей, рідний край, природу, тваринний світ, твори морально-етичного характеру, Україну, державні символи, українських діячів культури, а також про народні свята, звичаї, обряди.</p>
Формування і розвиток навички читання	
	<i>Розвиток умінь читати вголос</i>

<p><i>читає</i> чітко в належному темпі, не надто гучно і не надто тихо, цілими словами; правильно (без перекручень) <i>вимовляє</i> слова (окремі багатоскладові слова – поскладово) та <i>дотримується</i> наголосу; <i>розуміє</i> і <i>пояснює</i> значення більшості слів, зміст прочитаного;</p> <p><i>читає</i>, дотримуючись інтонації кінця речень, і <i>робить паузи</i> перед розділовими знаками в середині речень;</p> <p><i>читає</i> мовчки очима без артикулювання;</p> <p><i>читає</i> побіжно, вибірково з метою самостійного здобування інформації (знайти потрібне слово, абзац, діалог);</p> <p><i>читає</i> мовчки і розуміє незнайомий текст.</p> <p><i>читає</i> в особах, голосом передаючи характер дійових осіб;</p> <p><i>читає</i> виразно, <i>розповідає</i> напам'ять вірші;</p> <p><i>дотримується</i> правил виразного читання залежно від жанрової приналежності твору;</p>	<p>Читання <i>вголос</i> попередньо прослуханого й обговореного тексту.</p> <p>Увага до дикції, вимови, темпу. Орієнтація на слухача(-ів).</p> <p>Розуміння прочитаного.</p> <p>Інтонування речень</p> <p><i>Розвиток умінь читати мовчки</i></p> <p>Вправління у читанні мовчки очима без артикулювання.</p> <p>Формування вмінь читати побіжно, вибірково з метою самостійного здобування інформації.</p> <p>Читання і розуміння незнайомого тексту з попередньо проведеною словниковою роботою.</p> <p><i>Розвиток виразності читання</i></p> <p>Читання в особах, передаючи інтонацією характер дійових осіб.</p> <p>Виразне читання (з попередньою розміткою), заучування і розповідь напам'ять віршованих текстів.</p> <p>Ознайомлення зі специфікою виразного читання залежно від жанрової приналежності твору.</p>
---	--

Літературознавча пропедевтика

<p><i>переносить знання</i>, здобуті на уроках літературного читання рідною мовою, про тему й основну думку твору;</p> <p><i>уміє визначати</i> тему й основну думку твору; <i>розуміє</i> основний зміст описаних фактів, подій, вчинків персонажів;</p> <p><i>визначає</i> відносно завершені і самостійні частини тексту (епізоди) після попередньо проведеної роботи (бесіди);</p> <p><i>називає</i> персонажів твору, <i>розповідає</i>, які події трапилися, місце і час подій, <i>пояснює</i>, як вони пов'язані між собою;</p> <p><i>знає</i> й <i>називає</i> автора прочитаного тексту; <i>розповідає</i> про цікаві факти з його біографії; <i>знаходить</i> у творі і <i>пояснює</i> яскраві, влучні слова, що використовує автор для змалювання картин природи, зовнішності персонажів, їхніх характерів, вчинків;</p>	<p><i>Тема</i> та <i>основна думка твору</i>. Розвиток умінь визначати тему й основну думку твору; розуміти основний зміст описаних фактів, подій, вчинків персонажів.</p> <p><i>Сюжет</i> і <i>композиція</i> (без уживання термінів).</p> <p><i>Герой (персонаж) твору</i>. Головні і другорядні персонажі у творі, стосунки між ними. Мотиви вчинків.</p> <p><i>Автор твору</i>. Запам'ятовування автора твору, який читається.</p> <p><i>Мова художнього твору</i>. Усвідомлене сприймання засобів художньої виразності відповідно до їх функцій у творі.</p>
---	---

<p><i>переносить</i> знання, здобуті на уроках літературного читання рідною мовою, про жанрові ознаки творів; <i>визначає</i> жанр прочитаного тексту; <i>розрізняє</i> твори різних жанрів;</p>	<p><i>Жанр.</i> Перенос знань з уроків літературного читання рідною мовою про жанрові ознаки творів та умінь їх визначати. Визначення жанру прочитаного тексту (оповідання, казка, вірш).</p>
<p>Досвід читацької діяльності</p>	
<p><i>розрізняє</i> фольклорну і літературну казку; <i>розрізняє</i> легенди, <i>пояснює</i> відмінність від казки; <i>розпізнає</i> прислів'я і приказки з-поміж інших літературних жанрів; <i>називає</i> ознаки вірша як жанру; <i>має</i> уявлення про жанрові особливості байок; <i>називає</i> основні ознаки оповідання;</p> <p><i>відповідає</i> на запитання за змістом тексту, <i>відтворює</i> послідовність описаного; <i>орієнтується</i> у структурі тексту; <i>встановлює</i> причиново-наслідкові зв'язки;</p> <p><i>знаходить</i> і <i>читає</i> потрібний абзац, опис, діалог тощо;</p> <p><i>визначає</i> тему і основну думку тексту (у складних випадках – з опорою на допоміжні матеріали: варіанти формулювань і под.); <i>зіставляє</i> заголовок з темою, основною думкою твору; <i>добирає</i> заголовок до тексту (у складних випадках – з допомогою вчителя або з наведених варіантів формулювань); <i>ділить</i> текст на частини, <i>добирає</i> до них заголовки; <i>переказує</i> текст коротко, вибірково; <i>складає</i> запитання за змістом тексту чи його частин і <i>знаходить</i> відповіді на них у тексті;</p> <p><i>знаходить</i> у тексті засоби художньої виразності (без уживання термінів); <i>з'ясовує</i> з допомогою вчителя їхню роль у тексті; <i>висловлює</i> емоційно-оцінні судження; <i>виявляє</i> ставлення автора і власне до зображеного;</p>	<p>Уточнення й закріплення уявлень отриманих на уроках літературного читання рідною мовою про <i>жанрову специфіку творів</i>.</p> <p>Удосконалення навичок <i>сміслового і структурного аналізу тексту</i>, сформованих на уроках літературного читання рідною мовою.</p> <p>Розуміння фактичного змісту і послідовності подій, описаних у тексті. Встановлення причиново-наслідкових зв'язків. Уміння орієнтуватися в тексті. Вибіркове читання окремих епізодів, опису героїв, діалогів. Визначення теми і основної думки тексту. Заголовок тексту, його зв'язок з темою, основною думкою.</p> <p>Поділ тексту на частини. Добір заголовків до частин (план тексту). Складання запитань за змістом тексту чи його частин і знаходження в тексті відповідей на них. Розвиток здатності розуміти текст, спираючись на <i>засоби художньої виразності</i>. Формування <i>емоційно-оцінне ставлення</i> читача до змісту твору.</p>
<p>Робота з дитячою книжкою, робота з інформацією</p>	

<p><i>знаходить і називає</i> елементи дитячої книжки (прізвище автора, заголовок, ілюстрації), спираючись на них, <i>прогнозує</i> її орієнтовний зміст;</p> <p><i>розрізняє</i> дитячі книжки казок, оповідань, віршів у виданнях з чітко вираженим поліграфічним оформленням (ілюстраціями, заголовком, графічним представленням тексту);</p> <p><i>здійснює пошук</i> потрібної книжки (твору) у відкритому фонді бібліотеки та за допомогою Інтернету;</p> <p><i>дотримується правил</i> збереження книжки та гігієни читання (під керівництвом дорослого);</p>	<p>Актуалізація знань, отриманих на уроках літературного читання рідною мовою, про структурні елементи книжки. Удосконалення умінь самостійно знайомитись з новою книжкою, орієнтуючись на позатекстову інформацію.</p> <p>Формування вмінь здійснювати пошук потрібної книжки у відкритому фонді, а також за допомогою Інтернету (з допомогою вчителя).</p>
<p>Мовленнєва діяльність учнів на основі прочитаного</p>	
<p><i>висловлює</i> власну думку і <i>аргументує</i> своє бачення;</p> <p><i>уміє вислухати</i> думку іншого, з повагою ставиться до міркувань, суджень, які не збігаються з власними,</p> <p><i>продукує</i> діалоги відповідно до різних комунікативних ситуацій;</p> <p><i>толерантний(-а)</i> під час діалогу;</p> <p><i>читає</i> напам'ять; <i>читає</i> за ролями, <i>бере участь</i> у міні-спектаклях;</p> <p><i>продукує</i> невеликі висловлювання за змістом прочитаного;</p> <p><i>використовує</i> засоби художньої виразності у власному мовленні;</p> <p><i>вміє розповідати</i> про свої читацькі вподобання.</p>	<p>Удосконалення культури спілкування.</p> <p>Читання за ролями, інсценізація, читання віршів напам'ять.</p> <p>Складання творчих робіт за змістом прочитаного.</p>

Програму підготувала:

О.М. Петрук,

к. пед. наук., ст. наук. співробітник, провідний науковий співробітник відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України